

ՄԱՐԴՈՒ ԿՅԱՆՔԻ ՍԿԻՋՔ. ՔՐԵՍԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ

Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը ամրագրված է ՀՀ Սահմանադրության 15-րդ հոդվածում: Անձի կյանքի իրավունքի պաշտպանությունը իրականացվում է տարբեր մեթոդներով, դրա երաշխիքները ամրագրված են իրավունքի մի շարք ճյուղերում, այդ թվում՝ քրեական իրավունքում: Այս իրավունքի բովանդակության բացահայտման ժամանակ թերևս ամենավիճելի մարդու կյանքի սկզբի որոշման հարցն է:

Կյանքի սկզբի հարցը անգամ մեր օրերում բուռն քննարկումների առիթ է հանդիսանում: Էմբրիոնի բեղմնավորման և երեխայի ծնվելու միջև բավականին երկար ժամանակային «խզումն» էլ հանգեցնում է այդ վեճերին հատկապես, թե որ պահից սկսած կարելի է խոսել կյանքի սկզբի, հետևաբար նաև կյանքի իրավունքի նոր սուբյեկտի մասին: Գրականության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ էմբրիոն (հունարեն՝ embryo) բառի կիրառման հետ կապված հստակ որոշակիություն չկա: Էմբրիոնի տակ ընդունված է հասկանալ կենդանի օրգանիզմը զարգացման վաղ փուլում²: Էմբրիոն և սաղմ բառերը հոմանիշներ են³: Իսկ ներարգանդային զարգացման 8-րդ շաբաթից հետո մարդկային սաղմը կոչվում է նաև պտուղ⁴:

Մարդը զարգացման ընթացքում անցնում է մի շարք փուլերով՝ բեղմնավորված բջջից մինչև անհատ: Հետևաբար հարց է առաջանում, թե այդ փուլերից ո՞ր պահին է սկսվում կյանքը: Կարելի՞ է արդյոք հավասարության նշան դնել մարդ և էմբրիոն հասկացությունների միջև:

¹ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. դեկավար՝ իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ա.Ռ. Մարգարյան:

² St'u Oxford Dictionary, <http://oald8.oxfordlearnersdictionaries.com/dictionary/embryo>

³ St'u B.H. Тришин, Словарь синонимов ASIS, 2013:

⁴ St'u Oxford Dictionary, <http://oald8.oxfordlearnersdictionaries.com/dictionary/embryo>

Հին արևելյան ընկալման համաձայն՝ մարդու տարիքը հաշվվում էր բեղմնավորման պահից, իսկ հին արևմտյան քաղաքակրթությունում լայնորեն տարածված էր այն կարծիքը, որ կյանքը սկսվում է ծնվելու պահից: Ուշ միջնադարում Աքվինացու ջանքերով գործում էր արիստոտելյան «հոգի ստանալու» մոտեցումը՝ բեղմնավորումից 40 օր հետո տղամարդկանց և 80 օր հետո կանանց մոտ¹: Այսօր ոմանք կարծում են, որ մարդը հոգի է ստանում բեղմնավորման պահից, իսկ մյուսներն էլ կարծում են, որ Աստված նախ ստեղծում է մարդուն, ապա նոր հոգի է դնում նրա մեջ. հայ առաքելական եկեղեցին կիսում է նշված կարծիքներից առաջինը:

Մարդկային կյանքի պաշտպանության սկզբի որոշման վերաբերյալ տեսության մեջ առկա է երեք մոտեցում՝ բացարձակ, չափավոր և լիբերալ²:

Այսպես կոչված բացարձակ տեսության կողմնակիցները բեղմնավորված ձվաբջիջը կամ էմբրիոնը համարում են մարդկային արարած, որը ունի բացարձակ արժեք և միաժամանակ կյանքի իրավունք: Հենց այդ պատճառով էլ արգելվում է ցանկացած գործողություն, որը խոչընդոտում կամ ընդհատում է վերջինիս զարգացումը: Եթե էմբրիոնի զարգացմանը խոչընդոտում են ինչ-որ բնական գործընթացներ, ապա դրանց պետք է դիմադրել, ինչպես մարդու կյանքին սպառնացող ցանկացած հիվանդության: Այսպիսով, այս տեսության համաձայն պետության պարտականությունն է կյանքի իրավունքի ապահովումը էմբրիոնի զարգացման ցանկացած փուլում³:

Վ. Ա. Գոլիչենկոն և Դ. Վ. Պոպովը պնդում են, որ «ժամանակակից կենսաբանության և գենետիկայի տեսանկյունից մարդու՝ որպես կենսաբանական անհատի կյանքը սկսվում է կնոջ և տղամարդու սեռական բջիջների միաձուլման և մեկ միասնական կորի-

¹ St'iu И. В. Силянова, Биоэтика в России: ценности и законы, // Медицинское право и этика, Москва, 2001, էջ 39:

² St'iu Е. В. Перевозчикова, Е. А. Панкратова, Конституционное право на жизнь и правовой статус эмбриона человека, // Медицинское право , N 2, 2006, էջ 1:

³ St'iu Report by Working Party on the Protection of the Human Embryo and Fetus. Steering committee on bioethics of Council of Europe. Strasbourg, 2003 էջ 5:

զի ձևավորման պահից, որը պարունակում է բացառիկ գենետիկ նյութ»¹:

Բերնարդ Նատանսոնը՝ վերարտադրողական բժշկության կլինիկայի նախկին տնօրենը, որը իր պրակտիկ գործունեության ընթացքում կատարել էր 75.000 աբորտ, կատարեց մի շարք փորձեր՝ որոշելու համար իր գործողությունների անվնաս լինելը: Դրանց արդյունքում նա հայտարարեց, որ կասկածի տակ չի դրվում այն հանգամանքը, որ էմբրիոնը իր յուրօրինակ անձնային բնութագրիչներով առանձին մարդկային էակ է: Իր հետևությունները հիմնավորելու համար նա ձեռնամուխ եղավ երեք ամսական էմբրիոնի աբորտի ուլտրաձայնային տեսանկարահանմանը: Այս ծայնագրությունը՝ «Անձայն ճիչ» անվամբ, ապացուցում է, որ պտուղը զգում է գործիքի կողմից իրեն սպառնացող վտանգը. նա սկսում է ավելի արագ և անհանգիստ շարժվել, սրտի զարկերը արագանում են, նա մեծ բացում է բերանը՝ կարծես թե գոռալով անձայն ճիչով²:

Այսպիսով, բացարձակ տեսությունը հանգում է նրան, որ էմբրիոնը ունի կյանքի իրավունք բեղմնավորման պահից և պետության կողմից պետք է պաշտպանվի զարգացման ցանկացած փուլում:

Լիբերալ տեսակետի համաձայն՝ էմբրիոնը չի կարող դիտվել որպես անհատ՝ անկախ զարգացման փուլից: Դա նշանակում է, որ այն ունի աննշան արժեք կամ ընդհանրապես արժեզուրկ է, հետևաբար ենթակա չէ որևէ պաշտպանության և օժտված չէ կյանքի իրավունքով: Այս ուղղության կողմնակիցներից Մ. Տուլին նշում է. «Օրգանիզմը օժտված է կյանքի իրավունքով միայն այն դեպքում, երբ գիտակցում է իրեն որպես զարգացող սուբյեկտ, ունի կենսափորձ և այլ մտավոր կարողություններ»³:

Չափավոր տեսության բոլոր կողմնակիցները կարծում են, որ էմբրիոնն ունի կյանքի իրավունք՝ զարգացման որոշակի փուլից սկսած, սակայն կարծիքները այդ փուլի որոշման կապակցությամբ

¹ Տե՛ս А. И Ковлер, Антропология права, М., 2002, էջ 456:

² Տե՛ս <http://www.ncregister.com/daily-news/bernard-nathanson-dead-at-84/>

³ Տե՛ս Е. В. Перевозчикова, Е. А. Панкратова, նշված աշխատությունը, էջ 2, մեջբերումն ըստ՝ Tooley M. Abortion and infanticide. In: Gorovitz Set al (cols) Moral problem in medicine. Prentice. Hall, Englewood Cliffs, էջ 302:

շատ տարբեր են, և չկա միասնական մոտեցում:

Այսպես, որոշ հեղինակներ կարծում են, որ էմբրիոնը ունի կյանքի իրավունք՝ ձևավորման 14-րդ օրվանից սկսած, քանի որ մինչև այդ ժամկետը վերջինս կազմված է բջջային շերտերից, որոնք իրենցից սաղմնային թաղանթներ են ներկայացնում և չեն մասնակցում էմբրիոնի հետագա ձևավորմանը¹:

Մի շարք այլ հեղինակներ առաջարկում են էմբրիոնի՝ որպես անհատ դիտելու զարգացման աստիճանի որոշման այնպիսի չափանիշներ, ինչպիսիք են՝ նյարդային համակարգի ձևավորումը հղիության 4-6-րդ շաբաթից, գրգռիչներին կամ ցավին արձագանքելու էմբրիոնի կարողությունը, որը դրսևորվում է 6-8 շաբաթական պտղի մոտ, գլխուղեղի նյարդային ազդակների ամբողջական ձևավորումը 28-32 շաբաթականում կամ հղիության 30 շաբաթը, երբ ի հայտ են գալիս ապացույցներ, որ պտուղն ունակ է վերամշակելու ստացած զգացողությունները²:

Այսօր միանշանակ լուծում չունի նաև կենսունակության որոշման հարցը: Հաճախ պտղի կենսունակությունը կապում են մորից անկախ գոյություն ունենալու հնարավորության հետ, որը ընդունված է համարել 22 շաբաթականը, սակայն սա էլ խիստ վիճելի է:

Նշված տեսություններից յուրաքանչյուրը ունի իր առանձնահատկությունները. այսպես, բացարձակ տեսությունում էմբրիոնը ունի բացարձակ արժեք զարգացման ցանկացած փուլում, լիբերալների կարծիքով էմբրիոնի արժեքը շատ ցածր է, կամ այն ընդհանրապես արժեզուրկ է, իսկ չափավոր տեսության կողմնակիցների կարծիքով՝ էմբրիոնի կյանքի իրավունքի ծագման պահը կապվում է զարգացման որոշակի փուլի կամ կենսունակության հասնելու հետ:

Մարդկային կյանքի սկզբի և, հետևաբար, նաև վերջինիս իրավական պաշտպանության սկզբի հարցը այսօր բուռն քննարկումներ է առաջացնում: Գիտնականների մի խումբը մարդու կյանքի

¹ St'u Report by Working Party on the Protection of the Human Embryo and Fetus, նշված աշխատությունը, էջ 4:

² St'u E. B. Перевозчикова, E. A. Панкратова, նշված աշխատությունը, էջ 3:

սկիզբ է համարում բեղմնավորման պահը, որոնց կարծիքով «կենսաբանական կյանքը սկիզբ է առնում սաղմնային վիճակից, իսկ սոցիալականը՝ ծնվելու պահից»¹:

Մարդու կյանքի սկզբի հարցին անդրադարձ է կատարվել նաև մի շարք իրավական փաստաթղթերում: Այսպես, Մակ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի կողմից ընդունված Երեխայի իրավունքների հռչակագրի նախաբանը (1959թ. նոյեմբերի 20) սահմանում է. «... երեխան իր մտավոր և ֆիզիկական թերհասունության պատճառով ունի հատուկ պաշտպանության և խնամքի, ներառյալ պատշաճ իրավական պաշտպանության կարիք, ինչպես ծնվելուց առաջ, այնպես էլ հետո»: Նմանատիպ ձևակերպում է օգտագործում նաև Երեխայի իրավունքների մասին 1989թ.-ի կոնվենցիան:

Մարդու իրավունքների ամերիկյան կոնվենցիայի 4–րդ հոդվածի 1 մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որ հարգվի իր կյանքը: Այս իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով և, որպես կանոն, բեղմնավորման պահից: Ոչ ոք չի կարող կամայականորեն զրկվել կյանքից»:

Օվյեդոյի Կոնվենցիան Մարդու իրավունքների և մարդկային էակի արժանապատվության պաշտպանության մասին, կապված կենսաբանության և բժշկության ձեռքբերումների կիրառման հետ, (1997թ.-ի ապրիլի 4) անդրադառնում է էմբրիոնների վրա «in vitro» (երբ փորձը կատարվում է «փորձանոթում»՝ կենդանի օրգանիզմից դուրս) հետազոտություններին՝ համաձայն որի. «1. Այն դեպքերում, երբ օրենքը թույլ է տալիս էմբրիոնների «in vitro» հետազոտություն, այն պետք է նաև ապահովի էմբրիոնների պատշաճ պաշտպանությունը: 2. Արգելվում է մարդկային էմբրիոնների ստեղծումը հետազոտական նպատակներով»:

Կյանքի իրավունքի սկզբի հետ կապված հարցերին, ի թիվս այլ հեղինակների, անդրադարձել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախկին դատավոր պրոֆեսոր Կովլերը՝ համաձայն որի՝ «ժամանակակից իրավունքը վճռականորեն ամ-

¹ St'u O. Г. Селихова, Конституционно-правовые проблемы осуществления права индивидов на свободу и личную неприкосновенность, диссертация, Екатеринбург, 2002, էջ 73:

րագրում է այլ սահմանագիծ. մարդու կյանքը սկսվում է բեղմնավորված ձվաբջջից»¹: Այս կապակցությամբ հարկ ենք համարում անդրադառնալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշմանը մարդու կյանքի սկզբի առնչությամբ:

Այսպես, Եվրոպական դատարանի սահմանած ընդհանուր դիրքորոշման համաձայն՝ ո՛չ ցանկալի է և ո՛չ էլ հնարավոր վերացական պատասխան տալ այն հարցին, թե արդյոք չծնված երեխան Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի իմաստով հանդիսանո՞ւմ է անձ: Հ.-ն ընդդեմ Նորվեգիայի գործով Եվրոպական դատարանը գտել է, որ հարկ չկա որոշելու՝ «արդյո՞ք սաղմը կարող է օգտվել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին նախադասությամբ երաշխավորվող պաշտպանությունից», սակայն չի բացառում այն հնարավորությունը, որ «որոշակի հանգամանքներում դա այդպես էլ կլինի, չնայած բարձր պայմանավորվող կողմերի շրջանում զգալի տարածայնություն կա այն հարցի շուրջ, թե արդյոք կամ ի՞նչ պատճառով է 2-րդ հոդվածը պաշտպանում չծնված կյանքը»: Ղատարանի համոզմամբ նման զգայուն հարցում բարձր պայմանավորվող կողմերը պետք է պահպանեն գործողության որոշակի ազատություն²: Թայերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Ղատարանը նշել է, որ կյանքի սկզբնավորման պահը որոշելու խնդիրն առանձին երկրների հայեցողության սահմաններում է: Ընդհանուր առմամբ տվյալ ոլորտում պետությունները պետք է ունենան նման իրավասություն՝ անկախ Կոնվենցիայի էվոլուցիոնիստական մեկնությունից՝ հիմնված այն համոզմունքի վրա, որ այն «գործող փաստաթուղթ է, որը պետք է մեկնաբանվի այսօրվա պահանջներին համապատասխան»³:

Վերլուծելով արտասահմանյան երկրների օրենսդրությունը՝ մենք հանգում ենք այն եզրակացությանը, որ վերջիններիս մեծ մա-

¹ Տե՛ս Գ. Բ. Романовский, Начало жизни человека в уголовном праве, // Уголовно-правовые меры борьбы с преступностью, N 3(21), 2012, էջ 47, մեջբերումն ըստ՝ Ա. Ի. Ковлер, Антропология права, Москва, 2002, էջ 480:

² Տե՛ս Էլիսաբեթ Մուրբեյ, Գործեր և նյութեր. Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա, Երևան, 2010, էջ 107:

³ Տե՛ս Էլիսաբեթ Մուրբեյ, նշված աշխատությունը, էջ 108:

սը էմբրիոնի կյանքի իրավունքի հետ կապված բացարձակ կամ չափավոր տեսության հետևորդներ են: Այսպես, Իռլանդիայի Սահմանադրության 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Պետությունը ճանաչում է չծնված երեխայի կյանքի իրավունքը և ... իր օրենքներում երաշխավորում է հարգանք այդ իրավունքի նկատմամբ և, հնարավորության սահմաններում, իր օրենքներով պաշտպանում և սատարում է այդ իրավունքին»: Նման ձևակերպում առկա է նաև Չեխիայի Հանրապետության Սահմանադրության 6-րդ հոդվածում:

Գերմանիայում ընդունված սկզբունքի համաձայն՝ մարդու կյանքը սկսվում է բեղմնավորման պահից: Ֆրանսիայում 2000թ. հունվարին առողջապահական օրենսդրության փոփոխման առնչությամբ օրենսդիրը հայտարարել է, որ մարդկային էակի կյանքը պետք է պաշտպանվի դրա դրսևորման առաջին նշանների պահից¹:

Տարիներ առաջ ԱՄՆ միայն երկու նահանգում էր, որ հղի կնոջ սպանությունը դիտվում էր երկու անձանց սպանություն կամ պտղի սպանություն, եթե պտուղը կենսունակ էր: Այնուհետև 17 նահանգներ ընդունեցին, որ պտղի սպանությունը պետք է համարել մարդկային կյանքից ապօրինի զրկում: Ընդ որում մի շարք նահանգներ, ինչպես, օրինակ, Մինեսոտան առանձին օրենք նախատեսեց պտղի սպանության մասին: 1984 թվականին փոփոխություն է կատարվել Մասաչուսեթս նահանգի քրեական օրենսգրքում, ըստ որի պտղի սպանությունը համարվում է կենդանի մարդու սպանություն:

ԱՄՆ Կալիֆորնիա նահանգի օրենսդրությունը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում էմբրիոնի սպանության համար: 1998թ.-ին Թեննեսի նահանգում Ղևիսի գործով հաստատված է համարվել այն, որ՝

- մարդկային կյանքը սկսվում է բեղմնավորման պահին

- էմբրիոնի հյուսվածքները օժտված են այնպիսի հատկանիշներով, ինչպիսիք են անհատականությունը, բացառիկությունը և զարգացման հնարավորությունը

¹ Տե՛ս E. B. Перевозчикова, E. A. Панкратова, նշված աշխատությունը, էջ 4:

■ մարդկային էմբրիոնը չի հանդիսանում սեփականության իրավունքի օբյեկտ¹:

Սակայն պետք է նշել, որ որոշ նահանգներում պտղի դեմ ոտնձգությունը, անկախ նրանից պտուղը կենսունակ է, թե՛ ոչ, սպանություն չի համարվում:

Բացի այդ՝ Միացյալ Նահանգներում 2002 թ.-ի Երեխաների առողջության ապահովագրություն պետական ծրագրի (SCHIP) համաձայն՝ երեխան սահմանվում է որպես «19 տարին չլրացած անհատ, ներառյալ բեղմնավորումից մինչև ծնունդը ընկած ժամանակահատվածը»: Հետևաբար, դեռ չծնված երեխաները համարվում են քաղաքացիներ, որոնք ունեն բժշկական ապահովագրություն և բժշկական սպասարկման իրավունք: Այս ոլորտում ԱՄՆ-ում բավականին հետաքրքիր դատական պրակտիկա է առկա: Այսպես, Ջեֆերսոնը ընդդեմ Գրիֆինի նախադեպային գործով Ջորջիա նահանգի Գերագույն դատարանը հաստատել է ստորադաս դատարանի վճիռը, որով հղի կինը պետք է ենթարկվի հարկադիր կեսարյան հատման երեխայի կյանքը փրկելու համար: Իր որոշման մեջ դատարանը գտել է, որ կենսունակ պտղի պետական պաշտպանության անհրաժեշտությունը գերակշռում է հղի կանանց բժշկական օգնությունից հրաժարվելու իրավունքը և, փաստորեն, չեղյալ է հայտարարում ծնողական ինքնավարության սկզբունքը՝ պարտադրելով մայրերին պաշտպանելու երեխայի կյանքը: Հարկ է նաև նշել, որ դատարանի որոշումը վերաբերում էր միայն կենսունակ պտղին, այսինքն՝ այն երեխային, որը սկզբունքորեն կարող է ինքնուրույն գոյություն ունենալ մոր մարմնից դուրս, նույնիսկ եթե նրա կյանքը պահպանվում է արհեստականորեն: Սա է այսօր ամերիկյան դատական պրակտիկայում առավել տարածված մոտեցումը²:

Ինչ վերաբերում է Ռուսաստանի Դաշնությանը, ապա 2011թ.-ի նոյեմբերի 21-ի «ՌԴ քաղաքացիների առողջության պահպանութ-

¹ Տե՛ս E. B. Перевозчикова, E. A. Панкратова, նշված աշխատությունը, էջ 4:

² Տե՛ս K. H. Свитнев, Статус эмбриона: правовые и морально-этические аспекты, // Правовые вопросы в здравоохранении, N 7, Москва, 2011, էջ 51-52:

յան հիմունքների մասին» դաշնային օրենքի 53-րդ հոդվածի համաձայն. «Երեխայի ծնվելու պահի հանդիսանում է ծննդաբերության միջոցով պտղի՝ մոր օրգանիզմից անջատվելու պահը»: ՌԴ Առողջապահության նախարարության 2011թ.-ի դեկտեմբերի 27-ի հրամանով հաստատվել են ծնվելու բժշկական չափանիշները, որոնց թվին դասվում են.

1) հղիության 22 շաբաթական կամ ավելի ժամկետը

2) ծնվելու պահին երեխայի մարմնի կշիռը՝ 500 գ. կամ ավելի (կամ 500գ.-ից պակաս մեկից ավելի պտուղների առկայության պարագայում)

3) ծնվելու պահին երեխայի մարմնի երկարությունը՝ 25 սմ կամ ավելի (այն պարագայում, երբ ծնվելու պահին երեխայի մարմնի քաշը հայտնի չէ):

Սակայն այս ձևակերպումը անթերի չէ և տարբեր քննադատությունների է հանգեցնում: Մասնավորապես, եթե ելնում ենք վերը նշված նորմերի ընդհանուր տրամաբանությունից, ապա մոր մահը ինքնաբերաբար հանգեցնում է նաև նրա օրգանիզմում գտնվող երեխայի մահվան, քանի որ ՌԴ օրենսդրությունը պտուղը համարում է կնոջ օրգանիզմի մաս, քանի դեռ այն չի անջատվել ծննդաբերության միջոցով, կամ 500գ.-ից թեթև քաշով ծնված երեխան չի համարվի կենդանի ծնված և բժիշկների համար անգամ պարտականություն չի առաջացնի պայքարել այդ երեխայի կյանքի համար: Այսպես, օրինակ, 2009թ.-ին 41-ամյա Ջեյն Սոլիմանը՝ գեղասահքի Բրիտանիայի նախկին չեմպիոնը, ծննդաբերեց իր աղջկան բժիշկների կողմից նրա ուղեղի մահվան փաստը արձանագրելուց երկու օր անց: Այդ երկու օրվա ընթացքում բժիշկները արհեստականորեն պահպանում էին կնոջ կյանքը, իսկ երեխային հատուկ դեղամիջոցներ էին ներարկում՝ վերջինիս թոքերը ինքնուրույն կենսագործունեությանը պատրաստելու համար: Երկու օր անց երեխան բարեհաջող լույս աշխարհ եկավ կեսարյան հատումի միջոցով: Մեկ այլ դեպքում Գերմանիայի Գետինգենի բժշկական համալսարանի մասնագետներին հաջողվել էր փրկել 275 գ. քաշով անհաս նորածնին¹: ՌԴ օրենսդրության տեսանկյունից այդպիսի պտուղը չի համապատասխանում կենդանի ծնվելու չափանիշներին:

¹ Տե՛ս Գ.Б. Романовский, նշված աշխատությունը, էջ 44:

Կյանքի իրավունքի ծագումը ավելի ու ավելի հաճախ կապվում է ավելի վաղ պահի, քան ֆիզիոլոգիական ծննդյան հետ: Խնդրի էությունն այն է, որ մոր արգանդում ֆիզիոլոգիապես ծնավորված և կենսունակ երեխաների կյանքը բռնի եղանակներով և տարբեր պատճառներով դադարեցվում է հղիության ավելի ուշ ժամկետներում, և նմանատիպ արարքները չեն համարվում կյանքի դեմ ուղղված ոտնձգություններ: Չնայած հեղինակների մի ստվար զանգվածի կարծիքով մարդկային կյանքը սկսվում է բեղմնավորման պահից, և հետևաբար մարդու կյանքի քրեաիրավական պաշտպանությունը պետք է սկսվի երեխայի ծնվելուց շատ ավելի վաղ, սակայն անգամ այս կարծիքի հետ համաձայն չլինելու պարագայում կյանքի քրեաիրավական պաշտպանությունը գոնե պետք է իրականացվի այն պահից սկսած, երբ երեխան պատրաստ է ինքնուրույն կյանքի մոր օրգանիզմից դուրս:

Այժմ ինքներս մեզ հարց տանք, թե ինչպիսին է դեռ չծնված սաղմի իրավական պաշտպանությունը մեր երկրում:

«Քրեական իրավունքում կյանքի սկզբնական պահ ընդունված է համարել ֆիզիոլոգիական ծննդաբերության գործընթացի սկիզբը: Բայց և այնպես, նշված դիրքորոշումը ճշգրտման կարիք ունի: Բանն այն է, որ ծննդաբերությունը՝ որպես որոշակի ֆիզիոլոգիական գործընթաց, բաղկացած է իրար համապատասխանաբար հաջորդող երեք հիմնական փուլերից: Դրանցից առաջինն ուղեկցվում է երկունքի ցավերով, որոնք առաջանում են արգանդի մկանների կրճատումների հետևանքով: Երկրորդ փուլը սկսվում է արգանդից պտղի դուրս մղումով և վերջանում բուն ծնունդով, երբ երեխան սկսում է ինքնուրույն շնչել և արձակում է առաջին ճիչը: Ուստի իրավաբանական գրականության մեջ գերակշռող մոտեցման համաձայն՝ քրեաիրավական առումով մարդու կյանքի սկզբնական պահ ասելով՝ պետք է հասկանալ երկունքի ցավերի սկիզբը: Վերջինս էլ չի կարող հավասարազոր լինել երեխայի արտարգանդային ինքնուրույն գոյության սկզբնական պահին¹:

Այսինքն, մեր օրենսդրությունը պտղի դեմ կատարվող ոտնձգությունը չի դիտում որպես մարդու դեմ կատարվող ոտնձգություն, անգամ եթե պտուղը լրիվ կենսունակ է, օրինակ՝

¹ Տե՛ս «Քրեական իրավունքի բուհական դասագիրք, հատուկ մաս, Երևան, 2007, էջ 38-39:

ծնվելուն մնացել է մի քանի օր: Այս դեպքում, եթե ինչ-որ մեկը դիտավորյալ հարվածում է հղի կնոջը, որպեսզի վերջինս կորցնի երեխային, ապա արարքը որակվում է որպես կնոջ առողջությանը ծանր վնաս պատճառել: Բայց մի՞թե պետք է պաշտպանության տակ առնել նաև կենսունակ մարդկային պտուղը, երբ հանցագործի արարքը ուղղված է հենց կենսունակ պտղի դեմ, որը գրեթե ձևավորված մարդկային օրգանիզմ է:

Փաստորեն պտղին կյանքից զրկելը ինքնուրույն քրեական պատասխանատվություն չի առաջացնում, քանի որ վերջինս իրավունքի սուբյեկտ չէ: Ստացվում է, որ մարդը համարվում է իրավունքի սուբյեկտ, և նրա իրավունքները պաշտպանվում են ծնվելու պահից, այսինքն՝ մինչև ծնվելը մարդն իրավական տեսանկյունից հետաքրքրություն չի ներկայացնում:

Էմբրիոնի մոտ մարդկային կարգավիճակի հերքումը հանգեցնում է վերջինիս նկատմամբ անսահմանափակ մանիպուլյացիաների, հատկապես, որ բազմաթիվ վերարտադրողական տեխնոլոգիաներ այսօր դա թույլ են տալիս: Ամեն դեպքում էմբրիոնի նկատմամբ վերաբերմունքը չպետք է հիմնվի «գյուղատնտեսական» մոտեցման վրա. բավական չէ ամրագրել միայն մարդու կյանքի իրավունքը վերջինիս զարգացման բոլոր փուլերում, անհրաժեշտ է դրա երաշխիքները սահմանել քրեական իրավունքում՝ առանձին հանցակազմերի տեսքով:

Թե՛ էմբրիոնների, թե՛ պտղի և թե՛ առավել ևս կենսունակ մարդկային պտղի պաշտպանության առումով մեր երկրում քայլեր դեռևս չեն ձեռնարկվում: Մենք առաջարկում ենք ՀՀ քր. օր.-ի 104 հոդվածի իմաստով կյանքի սկզբի պահ համարել կենսունակության չափանիշը, միաժամանակ ՀՀ Սահմանադրության կյանքի իրավունքի մասին հոդվածը լրացնել հետևյալ ձևակերպմամբ՝ «Պետությունը ապահովում է մարդու կյանքի պաշտպանությունը բեղմնավորման պահից»:

Ամփոփելով վերը նշվածը՝ նշենք, որ փորձանոթում կամ մոր արգանդի մեջ գտնվող մարդկային կյանքը չհարգելը հանգեցնում է նաև ծնվելուց հետո մարդկային կյանքի նկատմամբ անտարբերության:

GoharSimonyan
PhD student of the Chair of Criminal Law, YSU

BEGINNING OF HUMAN LIFE: CRIMINAL REGULATION

Various controversial opinions on the clear determination of the beginning of human life are discussed in the article presented. In light of the issue risen, in depth analysis of a number of international legal documents is conducted. The author thinks that the beginning of human life starts earlier, than the birth of a child. As a result a number of legislative proposals are suggested by the author.

Гоар Симонян
Аспирант кафедры уголовного права ЕГУ

НАЧАЛО ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ЖИЗНИ: УГОЛОВНО ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

В статье были представлены различные спорные мнения о четком обозначении начала человеческой жизни, были изучены ряд международно-правовых документов. В ходе изучения началом человеческой жизни было предложено считать не рождение ребенка, а более ранний этап развития человеческого эмбриона и были сделаны некоторые законодательные предложения, нацеленные на уголовно правовую защиту еще не родившегося плода.

Բանալի բառեր` մարդ, կյանք, սկիզբ, էմբրիոն, պտուղ, սաղմ, երեխա, պաշտպանություն, կենսունակություն, հղիություն:

Keywords: human being, life, beginning, embryo, fetus, unborn child, child, protection, viable, pregnancy.

Ключевые слова: человек, жизнь, начало, эмбрион, плод, ребенок, защита, жизнеспособность, беременность.